

Βασιλόπιτα ονομάζεται η πίτα που παρασκευάζεται σε ορισμένες χώρες από τους χριστιανούς παραμονές της Πρωτοχρονιάς και κόβεται (μοιράζεται) λίγο αφότου αλλάξει ο χρόνος.

Στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και σε άλλα μέρη όπου εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες από την Πόλη (Κωνσταντινούπολη) και τη Μικρά Ασία συνηθίζεται η λεγόμενη «πολίτικη» ή «σμυρνέικη» Βασιλόπιτα η οποία παρασκευάζεται κυρίως από αλεύρι, αυγά, ζάχαρη και γάλα, παρασκευάζεται σε διάφορα μεγέθη και είδη αλλά συνήθως είναι φουσκωτή, αφράτη και γλυκιά. Σε άλλα μέρη επικρατούν άλλοι τρόποι παρασκευής με μπαχαρικά κ.α. Στη δυτική Μακεδονία συχνά η βασιλόπιτα είναι μια τυρόπιτα ή πρασόπιτα. Βασικό όμως κοινό γνώρισμα είναι ότι στο εσωτερικό όλων τοποθετείται νόμισμα, συνήθως κοινό όμως σε ορισμένες περιπτώσεις χρυσό (κωσταντινάτο) ή ασημένιο. Στην ελληνική επαρχία, ανάλογα με το έθιμο, τοποθετείται στο εσωτερικό της βασιλόπιτας μικρό κομμάτι άχυρου, κληματόβεργας ή ελιάς ή, σε κτηνοτροφικές περιοχές, ένα μικρό κομμάτι τυρί, για να φέρουν καλή τύχη στην παραγωγή. Σε άλλα μέρη, αντί αυτού κατασκευάζουν μικρό στεφάνι από κληματόβεργες που όποιος το βρει στα χωράφια θα είναι τυχερός στα σπαρτά, ή στην ελαιοπαραγωγή ή στο κρασί κλπ.

Συχνά γράφεται πάνω στη βασιλόπιτα ο αριθμός του νέου έτους, με σειρές αποφλοιωμένων αμυγδάλων ή με ζάχαρη.

Το Ελληνικό έθιμο

Βασιλόπιτα, κατά το Ελληνικό έθιμο, ονομάζεται η πίτα που παρασκευάζεται παραμονή της Πρωτοχρονιάς περιέχει ένα χρυσό φλουρί (νόμισμα) που σύμφωνα με την παράδοση θα φέρει καλή τύχη σε αυτόν που θα το βρεί και κόβεται και μοιράζεται σε οικογενειακή συγκέντρωση αμέσως με τον ερχομό του νέου έτους συνήθως μετά από φαγοπότη. Γράφεται πάνω στη Βασιλόπιτα ο αριθμός του νέου έτους με σειρά αποφλοιωμένων αμυγδάλων σοκολάτα ή με ζάχαρη. Έτσι λίγο πριν πάει 12:00 ακριβώς τα μεσάνυχτα την ώρα που κοντεύει να γίνει η αλλαγή του έτους σβήνουν τα φώτα και μετρώντας αντίστροφα από το δέκα μέχρι το ένα μετά από ένα λεπτό ξαναάβουν ευχόμενοι και αντευχόμενοι όλοι χρόνια πολλά και ευτυχισμένο το νέο έτος με το υπερθέαμα πυροτεχνημάτων στον ουρανό. Η Βασιλόπιτα μπαίνει πάνω στο τραπέζι όπου ο νοικοκύρης αφού την σταυρώσει με το μαχαίρι τρεις φορές αρχίζει να την κόβει με πρώτο κομμάτι του Σπιτιού, του Χριστού, της Παναγίας, του Σπιτονοικοκύρη, της Σπιτονοικοκυράς, του Φτωχούς, του Άι-Βασίλη κ.α. Μαζί με το άνοιγμα λευκού οίνου σαμπάνια με γλυκιά ή ημίγλυκη γεύση. Μετά αρχίζει το γλέντι με τραγούδια και χορούς (Ρεβεγιόν Πρωτοχρονιάς). Με τον ερχομό του νέου έτους γιορτάζουν: Ο Βασίλειος, η Βασιλεία, η Βασιλική κ.α. Το κόψιμο της Βασιλόπιτας γίνεται και τις άλλες μέρες του "Δωδεκαήμερου" των εορτών. Υπουργεία, υπηρεσίες,

σχολεία γραφεία και σύλλογοι μπορεί να κόβουν βασιλόπιτες μέχρι και τον μήνα Φεβρουάριο.

Ιστορία

Το έθιμο της βασιλόπιτας είναι πολύ παλαιό, προέρχεται από εκείνο το τελούμενο στην αρχαία ελληνική εορτή των «Κρονίων» (και αργότερα των ρωμαϊκών «Σατουρναλίων») που παρέλαβαν οι Φράγκοι. Από τον Μέγα Βασίλειο προήλθε η συνήθεια της τοποθέτησης νομίσματος μέσα στη πίτα και της ανακήρυξης ως «Βασιλιά της βραδιάς»* αυτού που το έβρισκε. Ο Μέγας Βασίλειος σύμφωνα με την παράδοση για να επιστρέψει τα τιμαλφή στους δικαιούχους, μη γνωρίζοντας σε ποιόν ανήκει τι, έδωσε εντολή να παρασκευαστούν μικροί άρτοι εντός των οποίων τοποθέτησε ανά ένα των νομισμάτων ή τιμαλφών και τα διένειμε στους κατοίκους την επομένη του εκκλησιασμού. Κατά άλλο έθιμο, αντί νομίσματος, έβαζαν φασόλι και αυτόν που το έβρισκε τον αποκαλούσαν "φασουλοβασιλιά".

*Η ανάδειξη του "βασιλιά της βραδιάς" δεν αφορά την Ελλάδα. Στη Γαλλία υπάρχει ένα έθιμο σχετικό που όμως δεν συνδέεται με την Πρωτοχρονιά.

Ορθόδοξη θρησκευτική παράδοση

Πέρα όμως αυτού του φράγκικου εθίμου, που επικράτησε στην Ευρώπη, υπάρχει και μία θρησκευτική παράδοση που συνδέεται και με την προσωπικότητα του Μεγάλου Βασιλείου. Κατά την θρησκευτική λοιπόν παράδοση κάποτε στη Καισαρεία της Καππαδοκίας στη Μικρά Ασία που επισκοπος ήταν ο Μέγας Βασίλειος ήλθε να τη καταλάβει ο Έπαρχος της Καππαδοκίας με πρόθεση να τη λεηλατήσει. Τότε ο Μέγας Βασίλειος ζήτησε από τους πλούσιους της πόλης του να μαζέψουν ό,τι χρυσαφικά μπορούσαν προκειμένου να τα παραδώσει ως "λύτρα" στον επερχόμενο κατακτητή. Πράγματι συγκεντρώθηκαν πολλά τιμαλφή. Κατά την παράδοση όμως είτε επειδή μετάνιωσε ο έπαρχος, είτε (κατ' άλλους) εκ θαύματος ο Άγιος Μερκούριος με πλήθος Αγγέλων απομάκρυνε τον στρατό του, ο Έπαρχος απάλλαξε την πόλη από επικείμενη καταστροφή. Προκειμένου όμως ο Μέγας Βασίλειος να επιστρέψει τα τιμαλφή στους δικαιούχους, μη γνωρίζοντας σε ποιόν ανήκει τι, έδωσε εντολή να παρασκευαστούν μικροί άρτοι εντός των οποίων τοποθέτησε ανά ένα των νομισμάτων ή τιμαλφών και τα διένειμε στους κατοίκους την επομένη του εκκλησιασμού. Το γεγονός αυτό απέληξε σε διπλή χαρά από της αποφυγής της καταστροφής της πόλης και συνεχίστηκε η παράδοση αυτή κατά τη μνήμη της ημέρας του θανάτου του (εορτή του Αγίου και του Μεγάλου Βασιλείου).

Έθιμα

Σε πολλά νησιά με το ξημέρωμα της 1ης του Νέου Έτους αναλαμβάνει ο σπιτονοικοκύρης να καθαγιάσει την οικία κρατώντας είτε τμήμα της Βασιλόπιτας είτε του αντίστοιχου των Χριστουγέννων Χριστόψωμο και ένα κερί μπαινοβγαίνοντας στη πόρτα τρεις φορές λέγοντας "έξω τα κακά, μέσα τα καλά".